

BİR EĞİTİM ÖNCÜSÜ: DARÜŞŞAFKA *

Songül KEÇECİ KURT **

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde açılmış olan Darüşşafaka Mektebi araştırılmıştır. Özel İslam Mekteplerinden biri olan bu okulun kuruluş amaçları, ders programları, idareci ve öğretmen kadrosu, okullarda uygulanan müeyyideler ile ilgili bilgilere dönemin kaynakları taranarak ulaşılmıştır. Çalışmamız nitel bir araştırma olup doküman analizi yöntemi kullanılmış, arşiv belgeleri, maârif ve devlet salnameleri, okul ders cetvelleri ve talimatnameleri, konu ile yazılmış bilimsel eserler taranarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulmuş olan Darüşşafaka Mektebi'nin kuruluşu, faaliyetleri ve Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemini belirlemektir. Fakir, yetim ve öksüz Müslüman çocukların eğitimi amacıyla açılan bu mektep kısa sürede büyük bir gelişme kaydetmiş, yetiştirmiş olduğu öğrenciler ve eğitimdeki kalitesiyle Müslüman Türkler arasında ilgi uyandırmıştır. Eğitimdeki bu fedakâr gayesiyle de diğer Müslüman girişimcilere önderlik etmiştir. Bugün hâlâ eğitim hayatına devam eden Darüşşafaka eğitim kurumları imkânı olmayan çocukları geleceğe kazandırma görevini devam ettirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Husûsî mektepler, özel islam mektepleri, Darüşşafaka, Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye

**AN EDUCATIONAL PIONEER: DARÜŞŞAFKA
(ABODE OF COMPASSION)**

ABSTRACT

This study explores the Darüşşafaka School, which was opened during the final years of the Ottoman State. The information on the foundation objectives, curricula, administrative and teaching staff, and disciplinary rules used in this school, which is one of the first private Islamic schools, were retrieved from sources that belonged to the period after a thorough research. This is a qualitative research study that utilized document analysis methodology and an in-depth scan of archival documents, educational and state yearbooks, school class charts and instructions, as well as scholarly literature hitherto produced on the subject. It intends to investigate the foundation and activities of the school and highlight the place and significance of the Darüşşafaka school in the

* Bu çalışma yazarın doktora tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi ilköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, songulkurt60@hotmail.com

history of Turkish education. Founded principally to educate impoverished and orphan young Muslims, this school made huge progress in a very short time, luring the interest of the Muslim Turkish population to its graduates and the level of quality it introduced to local educational system. With such a selfless goal, it has provided a good example leading the way for other Muslim entrepreneurs. Still in operation today as a member of educational force, Darüşşafaka retains its first and foremost mission of conveying children with restricted or no access to any educational facilities due to poverty into the future.

Keywords: Private schools, private Islamic schools, Darüşşafaka, Muslim Educational Society

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devleti dağılmaktan kurtaracak ve halkın devlete olan bağlılığını sağlayacak en önemli gücün eğitim olduğu düşüncesi ağırlık kazanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti bir yandan yeni okullar açarak halkını eğitmeye çalışmakta bir yandan da bu okulların ihtiyaçlarını gidermeye gayret etmektedir. Ancak son dönemlerde artan okul ihtiyaçlarını karşılamada oldukça zorluklar yaşanmaktadır. Ekonomik bakımdan zayıflayan devlet üzerinde büyük devletler de baskılarını artırmaya devam etmektedir. İşte bu çalkantılı dönemde Müslüman halk hem daha iyi bir eğitim alabilmek, hem ülke içerisindeki yabancı unsurlar ile eğitim alanında rekabete girebilmek amacıyla devletin vatandaşlarına sağlamaya çalıştığı bu sorumluluğu paylaşmak istemişlerdir. Bu nedenle bu mektepler yönetim tarafından da sürekli olarak desteklenmişlerdir. Bunlardan ilki ve en önemlisi Darüşşafaka yetim çocukların eğitilmesi amacıyla kurulmuş diğer Müslüman girişimcilere de önderlik etmiştir. Birçok önemli kişinin yetişmesine vesile olan özel öğretimde bir öncü ve Özel İslam mekteplerinin ilki Darüşşafaka Mektebi'nin kuruluşu ve Osmanlı eğitim sisteminde özel öğretimdeki faaliyetleri araştırmamızın esasını oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir yöntemle sahiptir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun “ne kadar” ya da “ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış elde etmek isterler. Nitel veri analizinin; verilerin düzenlenmesi, verilerin özetlenmesi ve verilerin yorumlanması olmak üzere üç temel aşaması vardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009).

Araştırmamızda konu ile ilgili veriler doküman analizine uygun olarak incelenmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesinin aşamaları: dokümanlara

ulaşma, orijinaliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere beş başlık altına toplanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmamızla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Milli Kütüphane ve Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Salonu'ndan dönemin dokümanlarına ulaşılmıştır. Osmanlıca olan bu belgelerin önce transkripsiyonu yapılmış elde edilen veriler analiz edilerek kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Kurum masraflarının hükümet tarafından karşılanmadığı; ancak masrafların Cemiyet-i Tedrisiyeyi İslamiye adındaki bir vakıf tarafından karşılandığı bir okul olması bakımından Darüşşafaka bir özel okul olarak kurulmuştur. Hatta bazı özellikleri nedeniyle dönemin özel okullarına önderlik etmiştir.

3.1. Kuruluşu

1856 yılında Islahat Fermanı'nın yayımlanmasının ardından Osmanlı ülkesinde yaşayan azınlıklar çeşitli mektepler açarak çocuklarını okutmaya başlamış ve bu okulları bitirenler de özellikle ticaret hayatında önemli mevkilere gelmişlerdir. Bunu gören bazı Müslümanlar, azınlıklar gibi fakir çocukları okutarak onları hayata hazırlamak istemişlerdir. Bu düşünceyi benimseyenlere ilham veren bilhassa esnaf çırakları olmuştur. Sabahları Büyükçarşı'ya giden esnaf çırakları çarşı açılıncaya kadar çarşı kapısı önünde, kahvehane ve çaycı dükkânlarında boş vakit geçirdikleri görülerek, boş geçirdikleri bu zamanlardan yararlanmak ve onlara biraz okuma, yazma, hesap öğretmek bazı ahlaki ve sosyal esasları öğretmek amacıyla 30 Mart 1864 tarihinde Cemiyet-i Tedrisiye-yi İslamiye adında bir cemiyet kurmuşlardır (Ayhan ve Maviş, 1994: 7). Mektebin kuruluş tarihi daha sonra Darüşşafaka binasındaki eğitimin başladığı tarih olan 1874 verilecektir (Maârif Nezareti idaresinde bulunan mekâtibi ibtidâiye, rüşdiye, idâdiye, aliye ile mekâtibi husûsiyye ve ecnebiyenin ve dersaadette tahriri icra kılınan ve taşrada mevcut bulunan kütüphaneler [MN], H. 1323-1324 kısmen 1325-1326).

İlk önce çarşının Örücüler kısmındaki sıbyan mektebi bu işe tahsis edildiyse de tamir edilip tamirata başlanmadan yanmıştır. Sonra Beyazıt'taki Simkeşhane binası köşesinde ve Sebil üstündeki Valide Emetullah Kadın Mektebi evkaf tarafından tamir ettirilerek bir çırak okulu açılmıştır. Cemiyet mektebe devam edecek öğrencilerin bütün ihtiyaçlarını karşılayacaktı. Mektepte eğitim öğretime 28 Mart 1865 tarihinde başlanmıştır. Bu mektebin eğitim alanındaki ilerleyişi kısa zamanda hükümet dairelerinde ve Hıristiyanlar arasında rağbet uyandırmış, mektep binası yetersiz kaldığı için Aksaray'daki Ebubekir Paşa Mektebi de cemiyetin idaresine verilmiş, bir kısım öğrenciye de orada ders verilmeye başlanmıştır. Dersleri cemiyet üyeleri bizzat vermişlerdir. Cemiyetin kurucularından Yusuf Ziya Bey (Maliye Nazırı Yusuf Ziya Paşa), Tefik Bey (Vidinli Müşir Tefik Paşa), Muhtar Bey (Gazi Ahmet Muhtar Paşa)'dır. İşte bunlar bizzat elifba ve hesap okuttukları gibi yazdıkları kitapları da bastırmışlardır (Ergin, 1941). 1873 yılına kadar toplam 350 öğrenciye okuma yazma öğretmişlerdir

(Darüşşafaka, 1948). Çırac mekteplerinde üç sınıf bulunmakta ve okuma, yazma, ilmi-hal, Kur'an-ı Kerim, Türkçe dilbilgisi, kompozisyon, matematik, tarih ve coğrafya gibi dersler okutulmaktadır. Bu mektepte eğitim 1873 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra bu mekteplerin niçin kapandığı tam olarak bilinmemektedir (Ayhan ve Maviş, 1994).¹

Her iki mektebe bu kadar rağbetin fazla olması nedeniyle cemiyet esaslı bir bina yaptırarak burada yalnız İslam çocuklarını ve yetimlerinin okutulmasını istemiş ve işte Darüşşafaka bu güzel niyet ve karar üzerine çıkmıştır. İnşasına 1872'de başlanmış ve 1876 yılında bitirilerek kapılarını yetimlere açmıştır. Darüşşafaka zamanın hükümdarı Abdülaziz'in ve Osmanlı hükümetinin, Mısır Hidivi'nin ve imparatorluğun büyük memurlarının varlıklı halkın, bir kısım yabancı malî müesseselerinin vermiş olduğu toplam 35.000 altın lira ile yapılmakla beraber planını Dolmabahçe sarayı mimarı Ohannes yapmıştır. Doğrudan mektep amaçlı yapılan binaların ilklerindedir. Yarısında kız yarısında erkek yetimler okutulmak üzere aynı taksimat ve tertibat üzere iki kısımdan ibaret yapılmış, idaresi de hükümet tarafından bir hayli vakıflar ve iratlar terk ve tahsis olunmuştur. Tahsis edilen gelirlerin yanı sıra hükümetçe erzak yardımı yapılmış, birçok hayırsever tarafından önemli miktarda emlak ve akar vakıfların gelirleri de bağışlanmıştır (Ergin, 1941).

Arsa bedeli olarak 210.000 kuruş Sultan Abdülaziz tarafından verilmiştir. 1868 yılında başlanan inşaat 1873 yılına kadar devam etmiş ve aynı yıl öğrenime başlanmıştır. 3.071.263 kuruş olan inşaat masrafının 500.000 kuruşu Abdülaziz tarafından karşılanmıştır. 374.900 kuruşu ise maliye hazinesinden geri kalan kısmı da başta Sadrazam Ali Paşa olmak üzere vezirler ve yüksek devlet memurlarının yaptığı bağışlardan karşılanmıştır (Ayhan ve Maviş, 1994).

Cemiyet, 25 Mart 1872 yılında yayınlanan nizamnâmesinde Müslüman çocukların akaid-i İslamiye ile öğrenecekleri bilgilerin başlangıcını yeni eğitim yöntemleriyle öğretmeyi hedeflemektedir. Masraflarını padişah tarafından buyrulan ihsanlar, azası tarafından verilen senelik yardımlar diğer cemiyet erbapları tarafından verilen yardımlarla karşılamaktadır. Aza sıfatıyla cemiyete dâhil olmak isteyenler isim, şöhret ve rütbeleri ile memuriyetlerini bu isteğini belirten bir evrakla Darüşşafaka'ya başvurarak kayıt yaptırabilmektedirler. Azalardan her üç ayda birer Osmanlı lirası vermeleri istenmektedir. Aidatlardan başka azaların cemiyetin gelir ve giderlerinin sağlıklı bir şekilde kullanılmasına dikkat etmek ve öğretim usullerinin çağın gereklerine göre düzenlenmesi özen göstermek gibi görevleri de vardır. (Düstûr, 1872)

Mektebi Sultani'de Fransız liseleri programı tatbik edildiği gibi, Darüşşafaka'da da Fransızların "fleş" dediği askeri lisesinin programı fakat Türkçe olarak okutulmuştur. Darüşşafaka ile Türkiye'de ilk defa bir cemiyet okul açmış ve bunda da başarılı olmuştur. Darüşşafakadan daha aşağı seviyedeki liseleri bile hükümet 1882'lerden sonra açmaya başlamıştır.

¹ Ergin'e göre Valide Mektebi'ndeki eğitim 1874 yılına kadar devam etmiştir.

Darüşşafaka'nın en parlak devri bu mektebin Telgraf Fen Mektebi haline getirilmesi ve bu suretle İstanbul'da ve Fransa'da okutulan bir kısım öğrencilerin Türk kültürüne yapmış oldukları hizmetleridir. Kırım Savaşı sırasında ülkemize giren telgraf, savaşan müttefiklerin haberleşmesine önemli katkı sağlamıştır (Ergin, 1941). Telgraf Türkiye'ye ordu dışında sivil eğitim eliyle giren ilk önemli yeniliktir. 1860'ta Türk muharebe memurlarının yetiştirmek için "Telgraf Mülazım Mektebi" açılmış daha sonra da kapanmıştır. 1880'lerden sonra telgrafçıların yetiştirilmesi için Galatasaray ve Darüşşafaka'nın kullanılması düşünülmüştür. Galatasaray'daki elit kökenli öğrenciler telgraf memuru olmayınca, Darüşşafaka bu işe ayrılmıştır. Bu yüzden bu mektepte fizik ve matematik eğitimi güç kazanmış dönemin Salih Zeki gibi tanınmış matematikçileri de buradan yetişmiştir (Tekeli ve İlkin, 1999).

1877 Osmanlı-Rus savaşı sırasında büyük çoğunluğu asker olan hocalarının savaşa gitmesi yüzünden eğitim öğretime ara verilmiştir. Bu sırada Rumelili göçmenlerin bir kısmı da okula yerleştirildiği için okul büyük bir maddi sıkıntı içerisine girmiştir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Hindistan'dan aldığı bir miktar yardım ve ders kitaplarının bir kısmının padişaha hediye dilerek bundan sağlanan 80.000 kuruşluk yardımla muhacirlerin harap ettiği okul binası onarılmıştır. 1884 yılında Darüşşafaka'yı ziyaret eden Sadrazam Küçük Said Paşa'nın gayretiyle de okulun iase masraflarının maliye tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. Ayrıca Said Paşa'nın Darüşşafaka hakkında verdiği bilgilerden memnun olan II. Abdülhamid o yıl altı öğrenciyi kabul etmiştir. Öğrenciler yaptıkları tabloları padişaha vermiş bu tarihten sonra da mezun olanların isimlerini ve tablolarını padişaha takdim etmeleri bir gelenek haline gelmiştir. 1888'den sonra fen ve matematik eğitimi alacak lise sınıfları da oluşturulmuş ve tam olarak vazifesine devam edebilmiştir. İşte bu dönemde İstanbul'daki birçok kesimden asker, memur, öğretmen ve ilim adamı gönüllü olarak bu okula gelmiş ve yetim çocukları eğitmeyi bir borç bilmişlerdir. Ancak aynı tarihlerde bu sefer cemiyet zayıflamış, bir araya gelememişlerdir ve toplantılarını fiilen tatil etmişlerdir. Bu yüzden Darüşşafaka tekrar mali sıkıntı içerisine girmiştir. II. Abdülhamid ise Darüşşafaka'yı himayesine alarak Maarif Nezareti'ne okula 458 lira nakdi yardım yapılmasını emretmiştir. Sadrazam Cevat Paşa da Osmanlı Devleti'nden imtiyaz alan şirketlerin Darüşşafaka'ya yardım yapmaları usulünü başlatmıştır; ayrıca Darüşşafaka mezunlarının Posta ve Telgraf Nezareti ile Rüşumat İdaresi'nde çalışmalarını konusunda bir irade çıkarılmasını sağlamıştır (Ayhan ve Maviş, 1993).

İlk eğitime başladığında 1873'te 54 öğrenci kaydedilmiştir. Bunlardan okuma yazma bilen 28 kişi ikinci sınıfa, diğerleri birinci sınıfa alınmıştır. Darüşşafaka gerek eğitim gerekse idare bakımından en parlak dönemini 1873-1894 yılları arasında yaşamıştır. Bu dönemde okulun eğitim kurulu başkanı Ders Nazırı Süleyman Paşa'dır. Onun gayretiyle pek çok subay öğretmen burada öğretmenlik yapmıştır. Cemiyet tarafından veya öğretmenler tarafından da birçok ders kitabı telif veya tercüme edilmiştir. Okulun bastırıldığı bu kitaplar da öğrenciyi parasız dağıtılmıştır (Ayhan ve Maviş, 1994).

1300 (1882-1883) yıllarında mektebin öğrenci sayısı üç yüz civarında iken idarenin olumsuz yönetimi ve usulsüz öğrenci alımı nedeniyle öğrenci sayısı yedi yüze

çıkıştır. Bu nedenle mektepte dokuz bin liralık bir açık oluşmuş ve bu açık Maarif bütçesinden karşılanmıştır. Gelirlerin sabit kalması 1894'ten itibaren eğitimde önemli gerilemelere neden olmuş bunun üzerine 1903 yılında Maârif Nezareti idareyi devralmıştır. Bu okul mezunları da daha sonraki yıllarda okulda öğretmen olarak görev yapmışlardır. Darüşşafaka'ya resmi ve husûsî bütün mektepler gıpta ile bakmışlardır. Bu okul sadece eğitim camiası içinde değil aynı zamanda hükümet ve halk tarafından da kısa sürede benimsenmiş ve sevilmiştir. Bu dönemde okulun idari personel ve öğretmen ihtiyacı gönüllülerden karşılanmıştır. Darüşşafaka Mektebi'nin kuruluş amacı Müslüman fakir ve muhtaç çocukların sefaletten kurtarılması olarak belirlenmiştir (BOA, H. 1293, MKT.MHM, 480/459). Ancak Darüşşafaka'nın bir devlet okulu olması kuruluş amacından uzaklaşmasına yol açmış okula analı, babalı hatta birçok ileri gelen ailelerin çocuklarının alındığı görülmüştür (Ayhan ve Maviş, 1994).

H.1309 (1891-1892) yılında Müslüman yetimlerden Darüşşafaka'ya kabul edilecek öğrenci sayısı 50 iken, başvuru sayısı 165'i geçmiştir. Aralarında haksızlığın yapılmaması için kur'aya başvurulmuş, kurayı kazananlar sınıflarına kaydedilmiştir (BOA, H. 1309, 8/3,Y.PRK.KOM). Bazı yıllarda öğrenci sayısı haddi aşmış olduğu için öğrenci kayıtları kabul edilmemiştir (BOA, H. 1320, MF. MKT, 667/8). Ancak Darüşşafaka kuruluş amacına uygun olarak her zaman öksüz ve yetim kalan çocuklara sahip çıkmıştır (BOA, 1307, DH. MKT, 1749/105). Bu mektebe talebin çok fazla olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Ancak kayıt ve kabul esnasında titiz davranılmaya gayret edilmiş, örneğin Aşiret mensuplarının başvuruları geri çevrilmiştir (BOA, H. 1325, MF. MKT, 991/66). Bazen bu durumlarda Darüşşafaka'nın ise öğrenci sayısının fazlalığı gerekçe gösterilmiştir (BOA, H. 1325, MF: MFT, 992/66). Öğrenci sayısının çok fazla olduğunu gösteren birçok belge bulunmaktadır. Bu da mektebin Osmanlı halkı arasında büyük bir rağbet gördüğünün kanıtıdır.

Darüşşafaka mezunlarının ülke içinde istihdamları kolay olmuştur (BOA, H. 1310, BEO, 107/7997). Ancak bu mektepten mezun olup devlet hizmetine girenler askerlikten muaf tutulmamıştır. Bu konuda yapılan talep geri çevrilmiştir (BOA, H. 1322, MF. MFT, 826/44). Darüşşafaka öğrencileri eğitim maksadıyla yurt dışına dahi gönderilmişlerdir ve öğrencilere maaş ve harcırah tahsis edilmiştir (BOA, H. 1311,DH.MKT 149/30; BOA, H. 1306, DH.MKT, 1604/74).

Darüşşafaka mektebi hükümetten ve padişah'tan destek görmüştür. Hatta Darüşşafaka'ya hizmet edenler veya faydası dokunanlar kim olursa olsun çeşitli şekillerde onurlandırılmıştır. Her sene Darüşşafaka öğrencilerinin potinlerini parasız imal eden kunduracı İbtol 'Garrayı cenab-ı padişah' ile tezyin(süsleme) edilerek bu hizmetinden dolayı onurlandırılmıştır (BOA, 5/H. 1314/Ra-04, İ.TNF).

1903 yılından 1908 yılına kadar Maârif Nezareti tarafından idare edilmiştir. 1908 yılında Cemiyeti Tedrisiye-yi İslamiye yeniden toplanmış idare heyetini oluşturarak mektebin idaresini devralmak için Maârif Nezareti'ne müracaatta bulunmuşlardır. Yedi ay süren devir işlemlerinden sonra mektebin idaresi 1908 yılında yeniden Cemiyete geçmiştir (Darüşşafaka,1948).

BİR EĞİTİMİN ÖNCÜSÜ: DARÜŞŞAFKA

7 Ağustos H. 1324 Cuma günü (20 Ağustos 1908) Darüşşafaka'dan mezun olanlar "Darüşşafaka Mezunları Cemiyeti"ni kurmayı kararlaştırmışlardır. Usulen bir de cemiyetin heyeti idaresini teşkil etmişlerdir. 500'den fazla yetim Darüşşafakalılarla beraber 16 Kanun-i sani H. 1324 (29 Ocak 1909) tarihinde gayretli Müslüman Osmanlılardan 200'ü aşkın hayır sahipleriyle Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye yeniden kurulmuştur. Cemiyetin amacı Darüşşafaka'nın yeniden ihyası olmuştur (Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Vezaifine Müşir Nizamname, H. 1327).

Darüşşafakanın kurucusu olan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye'nin yeniden mektebin idaresini devralması nedeniyle yayınladığı nizamnamede cemiyetin görevleri ve Darüşşafaka'da uygulanacak idare ve eğitim esasları yeniden belirlenmiştir. Burada Darüşşafaka'nın günümüze kadar uzanan eğitim öğretim ilkeleri ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır.

Nizamnameye göre aciz yetim ve Müslüman çocukların talim ve terbiyeleri için Darüşşafaka namıyla bir mektep tesis ettikleri mektepte teşekkül edecek bu cemiyet ile idare ve ilmiye meclislerinin görevleri ve mektebin idare usulleri, okunacak derslerin çeşitleri ve sairesini içeren bir nizamname kaleme almışlardır. H. 1327 (1909-1910) yılında çıkan bu nizamnamede cemiyet Müslüman çocuklara akaid-i İslamiye ile beraber önemli ilimleri parasız okutacaktır.

Bu cemiyetin masrafları padişah tarafından buyrulan ihsan ve azası tarafından verilecek senelik yardım ve diğer erbab-ı cemiyet tarafından verilecek yardımlar ile karşılanırdı. Bu cemiyetin azası, resmi seçim ile tayin olunup yalnız yıllık yardımını verenlerle beraber cemiyete katılacak kişilere münhasır ve bu yönüyle de sınırsızdır. Cemiyete katılmak isteyenler ismini ve memuriyetini bildiren bir evrakla cemiyetin merkezi olan Darüşşafaka'ya başvurabilirdi. Cemiyetin azası her üç ayda birer Osmanlı lirası vermek üzere yıllık dört lira vermeye mecburdu. Heyet-i Umûmiyesi senede bir kere gerek eğitim ve öğretim hususunu gerekse idare ile ilgili konuları tetkik ederdi.

Azaların görevleri, gelirlerin ve cemiyetin idaresinde gerçekleşecek diğer konuların uygunluğuna ve genel bütçesine dikkat ve itina göstermekti. Diğer görevi ise eğitim-öğretim yöntem ve kurallarını çağın gereklerine göre düzenlemektir. Bu görevler cemiyet azasından teşkil olunan iki aza meclisi tarafından icra olunurdu. Cemiyetin idaresine bakacak meclis-i idare 12 azadan, ilmiyesine bakacak tedris meclisi ise 10 azadan oluşurdu. Bunlar heyet-i umumiye tarafından seçilirdi. Ancak tedris meclisi (öğretim meclisi) azaları mektepte ilim okutmaya muktedir kişiler olması şarttı. Azalık sıfatıyla şehremaneti azasından idare azasının yarısı senede bir kere değiştirilecekti. Meclis idaresinde dahi bir zat bulunacaktı. Tedris meclis azaları bir kere tayin olunduktan sonra istifa etmedikçe değiştirilmeyecekti. İdare ve tedris meclisi reislerini oy çokluğu ile seçerlerdi. Reis vekili gerekçikçe her iki meclise de riyaset edecekti. Tedris idare meclisi haftada bir kere Darüşşafaka'da toplanacaktı.

Tedris meclisi sorumluluğunun gereği olarak bir program yapmak ve gerektiği zaman okunan dersleri değiştirmek veya genişletmek ve mektepte cemiyetin öğretimine uygun gördüğü ulûm ve fûnûn kitaplarını tercüme etmek ve gönderilen Türkçe veya telif olunarak okutulmak üzere cemiyete gönderilen kitapların ilmi yönlerini tetkik

eylemek zorundaydılar. Tedris meclisi aynı zamanda okutulan derslerin içeriğinin programlara uygun olup olmadığını anlar mevcut talebenin seviyesini bilir, sınıftakileri imtihan eder ve lüzum görünen kitap ve risaleler ve diğer eğitim eksikliklerinin giderilmesi için gerekenleri idare meclisine bildirirdi.

Muallimlerin tayini tedris meclisinin vazifesiydi, muallimlerin tayini veya yer değişiminin de yine bu meclis yapardı. Cemiyetin merkezi Müslüman erkek ve kız çocuklar için düşünülmüştür ve cemiyet geliri artıkça başka yerlerde de mektep açmayı planlamıştır. Ancak kız çocuklarının Darüşşafaka'ya alınması Osmanlı Devleti döneminde mümkün olmamış, bu Cumhuriyet döneminde gerçekleşebilmiştir.

Fakir ve yetim Müslüman çocukların eğitimi amacıyla açılan bu mektebin kabul şartlarının bazı hükümleri diğer mekteplerden farklıdır. Cemiyetin belirlediği mektebe kabul şartları şunlardır;

*Darüşşafaka'ya alınacak çocuklar her sene Temmuz ayında kabul olunacak ve erkek olsun kız olsun 15 yaşını geçmiş olmayacaktı. Kabul edilen çocukların elbise ve yemekleri mektep tarafından karşılanacaktı. Öğrenci mektebe alındıktan sonra hiçbir gece dışarıda kalmasına izin verilmeyecekti. Eğer akrabaları görmek isterse idarenin izninde mektepteki kendine ait dairesinde kendisini görebileceklerdi.

*Kabul edilecek öğrencinin yetim ve öksüz olduklarını veya ailesinin fakir olduklarının mahalle imamı ve muhtarı ile evvel mahallesinin en muteberlerinden en az iki zatın imzasıyla tasdikli bir ilmü haber yazılacaktı. Bu ilmühaber yetimin akrabasından biri tarafından Darüşşafaka'ya getirilecek ve yetimin bulaşıcı hastalık taşımadığına ve refikalarının ruhsatsızlığına mucib kendisinde bir hal olmadığı özel bir memur tarafından muayene ettirilerek, kabul edilebilecek durumda ise mektebe alınır.

Mektepte öğrenciler sekiz sene eğitim gördükten sonra şahadetname alacaklardı. Şahadetname ile çıkanlar Mekteb-i Askeriye'ye ve Aklâm-ı Şahane'ye kabul olunacak derecede eğitim görecekti, şahadetnameye hak kazanamayanlar ise Tersane-i Amire ve Tophane ve Nizamiye Sanayi Taburları'na verilebilecekti.

Mezun olanlardan akrabalarının yanına gitmek istemeyenler veya kimsesi olmayanlardan talep edenler cemiyet tarafından incelemeler yapıldıktan sonra sözleşmeleri yapılacak ve içlerinden bazıları Kiram dairelerinde çocuk talimi hususunda istihdam olunmakla arzu edenler dahi cemiyet marifetiyle münasip dairelere verilecekti.

Çocukların edebe, ahlaka ve mektep temizlik ve düzenine bakmak üzere Darüşşafaka'nın görevli bir müdürü, kızların ahvaline dikkat etmek her türlü işte müdüre müracaat eylemek üzere bir de müdiresi bulunacaktı. Fakat kız bölümünün faaliyete geçirilememiş olmasından dolayı bu hükümlerin bazıları uygulanamamış veya hükümsüz kalmıştır. Müdür, kâtip ve reisi hizmette bulunanlar cemiyet meclisine karşı sorumluydular ve belirlenen kurallar uygun davranmalıydılar.

Türkçe Okuyup Yazmak, Sarf ve Nahv, Arabî, Mantık-ı Meani, Tarih-i Umumi, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, İlm-i Hesap, Hendese-i Cebir, Hendese-i Resmîye ve Menazir, Müsellest-ı Müsteviye, Topoğrafya, Hikmet-i Tabiiyye, Kimya, Tarih-i Ta-

bii, Makine, İlm-i Heyet, Kavanin-İ Devleti Âliye, İlm-i Servet, Defter Tutmak Usûlü (Bir Nebze). Mektepte okutulacak dersler bunlardı.

Kızlar için ise okutulması düşünülen dersler ise şunlardı: Türkçe Okuyup Yazmak, İlm-i Akaid, Sarf ve Nahv, Tarih-i Umumi, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, İlm-i Hesap, Hendese-i Resmîye, Tarih-i Tabii, Defter Tutmak, Dikiş ve her nevi El İşleri, Nakış, İdare-i Beytiyye, Musikî (Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Vezzaifine Müşir Nizamname, H. 1327).

H. 1327 yılında da cemiyeti yeniden ihya ederek idareyi devraldığıında 1326-1327 senesinde mektepte toplam 291 öğrenci bulunmaktadır Bu talebelerden 30'unun yaşı yirmiden büyüktür. 246'sı köylü, 35'i şehirlidir. 47 de öğretmen görev yapmaktadır (MN, H.1324-1325, kısmen 1325-1326).

3. 2. Öğretim Programı ve Eğitime Katkısı

Cemiyet nizamnamesinde dersler sekiz yıllık olarak ve özellikle Darüşşafaka'da okutulmak üzere programlanmıştı. Birinci sınıfın dersleri öğrencilerin rüşdiye programını takip edebilmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Son iki sınıfın dersleri ise öğretim seviyesi bakımından yüksek okul programına göre hazırlanmıştır. Bu bakımdan bu okulun son iki sınıfı âlî derecede kabul edilmiş ve 1873-1894 yılları arasında mektebi bitirenler yüksek okul mezunu sayılmıştır (Ayhan ve Maviş, 1994).

Maârif Salnamelerinde Darüşşafaka'nın idaresi, muallimleri ve öğrenci sayıları ile ilgili olarak önemli bilgiler bulunmaktadır. H. 1317 (1899-1900) yılı Maarif Salnamesine göre mektep yatılıdır. Müdürü Hüseyin Paşa, müdür muavini Zekeriya Efendi, kâtip Mahmut Ali Efendi, İmam Hafız Mustafa Efendi, tabip ise Şemsüddin Efendi'dir (Maârif Salnamesi, H. 1317). "Heyet-i ta'limiye" kısmında bulunan dersler ve muallimleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Dârü'ş-Şafaka Mektebi'nde Okutulan Dersler ve Öğretmenleri

Kozmoğrafya	Salih Zeki Bey
Usûl-i defteri	Nesib bey
Fransızca	Mehmet Tahir, Mustafa Fevaid, Hikmet Beyler
Kitâbet	Ali Rıza Bey
Fen, makine ve cebir	Mehmet İzzet Bey
Sarf-ı Osmanî	Abdurrahman Bey
Nebatat	Hüseyin Remzi Bey
Edebiyat-ı Osmaniye ve Ma'lûmât-ı Kanûniyye	Nurettin Bey

Müsellesat-ı Müsteviye	İbrahim Hakkı Bey
Arabî, Ulûm-i Dîniyye ve Edebiyye	Halis Efendi
Kimya	Halid Bey, Mahmut Şükrü Bey
Coğrafya	Mehmet Fikri Bey, Kazım, Osman Nuri Efendiler
İmla	İhsan Bey
Telgraf ve Cebir	Mehmet Emin Bey
Tarih-i İslam	Hasan Şerif Efendi
Arabî ve Ulûm-i Dîniyye	Hasan Tahsin Efendi
Ulûm-i İbtidâiyye	İbrahim Hakkı Efendi
Hesab	Macit, Mehmet Enver ve Ferid Efendiler
Kitâbet ve Tarih	Asaf Efendi
Coğrafya-yı Osmanî	Osman Efendi
Hayvanat ve Hıfz-üs-sıhha	Selim Efendi
Tarih	Nuri Efendi
Kitâbet	Mehmet Emin Efendi, Ahmet Kemal Efendi
Hikmet-i Tabîiyye	Ömer Reşad Efendi
Resim	Reşid Efendi, Hüsni Efendi
Hendese	Ahmet Ziya Efendi
Hüsn-i Hatt-ı Türkî	Elhac Hasan Tahsin Efendi, Eyüb, Ahmet Efendiler
Kavâid-i Osmanî	Mustafa Efendi
Fransızca	Hüseyin Hüsni Efendi
Hesab ve Cebir	Mustafa Suphi Efendi
İmla ve Hesab	Mehmet Efendi
Hendese-yi Mücesseme	Hasan Efendi
Musikî	Hafız Ahmet Efendi
Ulûm-i İbtidâiyye	İhsan Efendi

Telgraf dersi bu mektebin en büyük ayrıcalıklarındandır. Bu eğitim sayesinde mezunları Posta ve Telgraf İdaresinde çalışmışlardır. Mektepte 1899-1900 yıllarında 400 talebe eğitim görmektedir. Darüşşafaka'nın eğitim ve öğretim programı devrin ibtidâî, rüşdiye ve idâdî programlarını içine alacak şekilde hazırlanmakla birlikte Maarif Nezareti'ne bağlı okullarda uygulanan programların çok üzerinde olduğu görülmektedir.

BİR EĞİTİMİN ÖNCÜSÜ: DARÜŞŞAFAKA

Mektepte bulunan diğer görevliler ve sayıları şu şekildedir: serhademe kilerci ve mubassırın 8, tahsildar 1, terzi 3, işçi 4, çamaşırcı 3, kapıcı1, hamamcı 1, bahçeci 3, arabacı 3, lambacı 1, kahveci 2, hademe onbaşı 2, hademe 35. Mektebin çok fazla sayıda personel çalıştırdığı görülmektedir.

Darüşşafaka Mektebi'nde 1905-1906 yıllarında Rüşumat idaresine memur yetiştirmek amacıyla programa bazı dersler ilave edilmiştir. Mezun olanların bir kısmı Rüşumat (Gümrük idaresi) Emaneti Dairesi'ne memur olduklarından mektebin müntehi âliye sınıflarına gümrükçülük, telgraf ve postacılıkla ilgili bilgi edinmeleri gereklidir. Daha sonra istihdamlarında kendilerinden istifade edildiği gibi rüşumat içinde gezlik malumat lüzum olunca "Ma'lumat-ı Resmîye" ve tayin mahiyetinde "Eşya" ve bundan başka gümrük memurlarına her zaman gerekli olan "Kimya Tahlil dersleri" ilave olunmuş ve bir program komisyonunca da tasvib olunarak bu konuda tanzim olunan mazbata tasdik edilmiştir. Programda Malumat-ı Rusûmiye ve Tayin-i Mahiyeti, Eşya dersleri ders programına Gümrükçülük, telgraf ve postacılığa mahsus malumat içeren dersler olarak ilave edilmiştir (BOA, H. 1323, MF, MKT, 883/19).

Darüşşafaka'nın en önemli farkı o dönemde İstanbul'da Türkçe lise eğitimi veren başka bir lisenin bulunmayışıdır. Bu nedenle bazı varlıklı aileler de bu okula yönelmiştir. Mektep ülke içerisinde kısa sürede vermiş olduğu eğitim ile şöhret sahibi olmuştur. Sadece fakir çocuklar değil aynı zamanda diğer mekteplerde başarıları ile kendini ispatlayan çocukların da mektebe kabul edildiğini görmekteyiz.

1911'e gelindiğinde Darüşşafaka yöneticileri, okulda okuyanların toplumsal yaşamda ve kendi geleceklerini tayin konusunda başarılı olmalarını istemişlerdir. Bunun için okuldan hangi devrede ayrılırsa ayrılısın öğrencilerin aldıkları eğitimi bir belgeyle kanıtlayabilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. "Cycle" sisteminin uygulanmasına karar verilmiştir. "Cycle sistemi" ülkemizde ilk kez bugünkü anlamda ilk, orta, lise şeklinde kademeli bir eğitim yaşamı sağlamaktadır. Bu yöntemde öğrencilerin liseyi bitirmesi koşulu aranmaz, asıl amaç okuma-yazma öğrenmeleri ve okuldan aldığı eğitimle yaşamını sürdürebileceği bir alana yönlendirilmesidir. Böylece lisede başarılı olamayacağı anlaşılan ve Darülfünun'a gidebilme olasılığı olmayanların lise boyunca Darüşşafaka'da kalmaları koşul olmamış daha erken yaşta aldığı belge ile hem eğitimini kanıtlama imkânı bulmuş hem de mesleki ya da beceriyeye dayalı eğitim yaşamı geçirmekten yaşamını yönlendirmesi de sağlanmış olmuştur (www. darüssafaka.org).

Darüşşafaka öğrencilerinden ve milletvekillerimizden Halil İmre, bu mektepte İslam dininin farzlarının titizlikle uygulandığı ve kendilerinin de buna büyük bir istekle katıldıklarını belirtmiştir. Darüşşafaka'yı İslami karakteri belli olan okul olarak nitelendirmektedir. Fransızca'nın da mektepte çok iyi bir şekilde öğretildiğini vurgulamıştır (Bal, 2003).

Darüşşafakalılar eğitim öğretim hayatına çıkardıkları telif eserler, dergiler, çevirilerle de katkı sağlamışlardır. Mebahis-i İlmiye dergisi dönemin matematik bilimine katkıları olan önemli bir yayındır. Bu dergi yayın hayatında olduğu yaklaşık 2 yıl süresince (1867-1869) takip edilen ve dönemin aydınlarınca önemsenen bir bilim dergisi olmuştur. Derginin yayımlanmasındaki temel amaçlardan biride ülkenin kalkınması için gerekli bilgi ve beceriyi geliştirmektir.

Darüşşafaka (Mecmua-ı Fenniye); Darüşşafaka Mektebi mezunları tarafından, ulûm ve fûnûn ve tatbikat ile usul-i tedrisiyeden bahsetmek üzere ayda bir defa neşir

edilmek üzere çıkarılmıştır. Müdür ve müessis olarak telgraf mühendislerinden Fikri adını görmekteyiz. Sermuharriri Darülfunun riyaziyat-ı âliye muallimlerinden Mehmed İzzet'tir. Mecmuanın ön kısmında bir fihrist bulunmaktadır. Burada mecmuada çıkan yazılan ve yazarlarının isimleri bulunmaktadır. Tab ve neşrini Darüşşafaka Kütüphanesi müdürü Hüseyin Hüsnü yapmaktadır. H. 1327 yılı kapaktaki yıldır. Dergi R. Haziran 1325 yılında ilk sayısını çıkarmıştır. R. Mayıs 1326 yılında ise 12. sayısının çıkarmıştır. Bizim tespit edebildiğimiz sayıları bunlardır. Dergilerde çıkan yazılara bakıldığında 'Ulûm-i Riyaziye ve Ulûm-i cebir, İlm-i Tabiat, Usûl-i Maliye, Pastor'un hizmet felsefesi, felsefe ilmi, müessirat-ı tabiiyye vesair' gibi bilimsel nitelikli yazılarla "Mekteplerde ilm-i hesabın sureti tedrisi" gibi öğretim yöntemleriyle ilgili yazılar bulunmaktadır. Bu yazılarda mektep içerisinde o dersin işlenişi ile ilgili fotoğraflar veya problem çözümleri yer almaktadır. Dergide ayrıca Maârif Nezareti'ne yönelik yazılar da bulunmaktadır. 'Nezaret program komisyonuna açık mektup' gibi yazılarda eğitim sistemi ile ilgili düşünceler yer almaktadır. 'Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye kararları ve Dârü's-Şafaka yazılı heyeti' gibi bu kurumlar hakkında ve Dârü's-Şafaka Mezunları Kulübü'nün düzenlediği konferanslardan yazılar derginin içeriğindedir (Dârü's-Şafaka, H. 1327).

Bu dergi dışında Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye kurucuları ve üyeleri ile Darüşşafakalı hocaların bizzat yazdıkları ya da çevirdikleri başlangıçta sadece Darüşşafakalı öğrencilerin yararlanması için yazılan sonradan tüm ülke genelinde kullanma arzusu gösterenlerin kullanımına da sunulan telif ve çeviri eserlerde yazılmıştır. Bu eserler öncelikle cemiyete gelir sağlaması ve Darüşşafakalı öğrencilerin yararlanması amacıyla yazılmışken öte yandan uzun yıllar Türk eğitim hayatına katkı sağlamışlardır.

Yusuf Ziya Bey'in 'Hesab' adındaki eseri ve Tevfik Bey'in 'Teshilal-ı Hesab'ı bu devrin yadigarlarındandır. Namık Kemal de bu mektepte İmlâ hocası yapmış, O Paris'e gittikten sonra dersini 1908 yılında Trabzon milletvekili olan Ali Naki Efendi okutmuştur (Ergin, 1941). Yine Rıza Paşa'nın 'Esmâ-i Türkiye' adlı sözlük büyük bir ilgi görmüştür. Bu kitabın 1899 yılında 14. baskısı yapılmış, aynı sözlük Hüseyin Remzi tarafından geliştirilerek 'Ünsü'l-lûgat' adıyla yayımlanmıştır. Müderrislerden Mihaliçli Mustafa Efendi'nin 'Emsile-i Cedide' si ve 'Tekmile-i Bina'sı Arapça öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır. Süleyman Paşa'nın hazırladığı 'İlmihal' de birçok defa basılmış yeni baskılarında yazar tarafından değişiklikler yapılmıştır. Darüşşafaka'nın yedinci sınıfında okutulmak üzere Hafız Mehmet Emin Efendi'nin 'Muhtasar-ı Menar Tercümesi' adıyla Türkçe'ye çevirdiği eser de yayımlanmıştır. Akaid, fıkıh, dil öğretimi, İlm-i hâl kitaplarından başka tabiat, hayvanat, nebatat gibi değişik alanlarda da yayımlanmıştır. Binbaşı Ali Saib Bey'in 'Mufassal Memalik-i Osmaniye Coğrafyası', Hüseyin Paşa'nın 'Memalik-i Osmaniye Ziraat, Ticaret ve Maadini Coğrafyası' başlıklı kitaplar ile İbrahim Şemsi Paşa'nın tercüme ettiği üç ciltlik 'Tarih-i Umumi' gibi eserler ülkede ilk olarak öğretim birliğini sağlamayı hedefleyen bir program içinde hazırlanmış ve birbiri ardınca yayımlanmış önemli ders kitaplarıdır. Tespit edilebildiği kadarıyla Cemiyetin kuruluşundan itibaren çeşitli konularda elli sekiz kitap bastırılmıştır (Ayhan ve Maviş, 1994). Darüşşafaka Mektebi ilim hizmetinin yaygınlaştırılması bakımından da devletten destek görmüştür. Mektep, Kamûs-ı Riyâziyat adlı kitabı bastırması ve 4 büyük ciltten oluşacak olan Kamûs-ı Ulûm-ı Fünûn isimli eseri bastırmak için yardım talebinde bulunmuştur. Padişaha yapılan bu yardım

BİR EĞİTİMİN ÖNCÜSÜ: DARÜŞŞAFKA

talebi için gerekçe olarak İslam ilmi ve eğitim adına büyük bir hizmeti olacağını ve mektebin de delalet ve istidadına katkıda bulunacağı arz edilmiştir (BOA, H. 1316., Y.PRK.MF, 4/22).

Darüşşafaka'nın bir de kütüphanesi vardır. 1323-1325 yıllarında burada 661 cilt kitap ve risale vardır. İlim, fen, posta, telgraf ilmine, pek mühim tarihi eserler mevcuttur. Bu kitapların ekserisi, Türkçe, Fransızca ve İngilizce'dir. Mektebin aynı yıllarda bir de fen ve eğitim araç ve gereçleri barındıran bir müzesi vardır. Maden ve ihcar numûneleri pek çoktur. İstanbul'un fatih tarafından fethinin ardından ilk kadîü'l-kuzat olan Hazer Çelebi'nin hayatında iktisar ettiği kavuk pek mühimdir (MN, H.1323-1324, kısmen 1325-1326).

Darüşşafaka Mektebi Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın zorluklarının üstesinden gelebilmiş 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tam devreli lise olarak kabul edilmiştir. Böylece mezunları da üniversitelere sınavsız girme hakkı elde etmiştir. Bu dönemde okulda yalnızca fen sınıfları vardı, ilk edebiyat sınıfları 1931 'de açılmış, 1927 yılında da programında bir düzenleme yaparak 'Muallim Sınıfı' yani 'Öğretmen sınıfları' açılmıştır. 1930'da Maârif Vekâleti'nin yani Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteği ile bu sınıf kapatılmış, ancak çok uzun süreli olmayan bu uygulamaya rağmen bu sınıfta okuyan ve 1929'da mezun olan 14 öğrenci Anadolu'nun çeşitli illerine öğretmen olarak atanmıştır. Darüşşafaka kurulduğu günden itibaren yabancı dil eğitimini önemsemiş, resim sanatında da önemli bir ekol oluşturmuşlardır. Hem eğitim yaşamına hem de toplumsal yaşama katkılarından biri de yetiştirdiği önemli şahsiyetlerdir. Çeşitli alanlarda Salih Zeki, Reşat Aysu, Ahmet Irsay, Osman Nuri, Ömer Faik Numanzade, Ahmet Rasim gibi önemli isimlerin yetişmesine vesile olmuştur (www.darussafaka.org).

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde özel öğretim kapsamında ilk olarak fakir, yetim ve öksüz çocukların eğitimini sağlama düşüncesi doğrultusunda Darüşşafaka gibi çok önemli bir eğitim kurumu ortaya çıkmıştır. Darüşşafaka'nın gösterdiği başarı diğer Müslüman girişimciler için de teşvik edici olmuştur. Bu yönü ile diğer Müslüman girişimcilere de örnek olan bu okulun Türk eğitim tarihinde çok farklı bir yeri vardır. Yöneticilerden önemli ölçüde destek gören Darüşşafaka uyguladığı eğitim öğretim esasları, yayınladığı eserlerle eğitim seviyemizin yükselmesine hizmet etmiştir. Çok çeşitli alanlarda ülkeye hizmet eden birçok aydın, bilim adamı, sanatçı ve devlet adamı yetiştiren bir kurum olmuştur.

O dönemde batılı anlamda eğitim veren kurumlar bir elin parmağını geçmeyecek kadar az iken Darüşşafaka eğitimde fırsat eşitliğini benimseyerek, benzeri kurumların üst düzey ailelerin çocuklarını kabul etmesinin aksine Cemiyet, imkânı olmayan çocukları geleceğe kazandırma misyonuyla hareket etmiştir.

Darüşşafakalılar eğitim öğretim hayatına çıkardıkları telif eserler, dergiler, çevirilerle de katkı sağlamışlardır. Bunların dışında Cemiyet-i Tedrisiye İslâmiye kurucuları ve üyeleri ile Darüşşafakalı hocaların bizzat yazdıkları ya da çevirdikleri başlangıçta sadece Darüşşafakalı öğrencilerin yararlanması için yazılan sonradan tüm ülke genelinde kullanma arzusu gösterenlerin kullanımına da sunulan telif ve çeviri eserlerde yazılmıştır. Bu eserler öncelikle cemiyete gelir sağlaması ve Darüşşafakalı öğrencilerin

yararlanması amacıyla yazılmışken öte yandan uzun yıllar Türk eğitim hayatına katkı sağlamışlardır.

Darüşşafaka mektebi Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın zorluklarının üstesinden gelebilmiş 1924'te Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Darüşşafaka tam devreli lise olarak kabul edilmiştir. Darüşşafaka'nın hem eğitim yaşamına hem de toplumsal yaşama katkılarından biri de yetiştirdiği önemli şahsiyetlerdir.

Darüşşafaka Eğitim Kurumları, bir hayır kurumu tarafından açılan ilk özel okul olarak 1873 yılından bu yana varlığını sürdürmektedir. Babası hayatta olmayan, ailelerinin olanaksızlıkları nedeniyle iyi eğitim alma fırsatı bulamayan çocuklara ilkökul dördüncü sınıftan liseyi bitirinceye kadar tam burslu ve yatılı, İngilizce ağırlıklı eğitim vermektedir. Ülkemizin en iyi ve en saygın eğitim kurumları arasında yer alan Darüşşafaka Eğitim Kurumları'ndaki çocukların tüm giderleri Darüşşafaka Cemiyeti'ne yapılan bağışlarla karşılanmaktadır.

Uyguladığı eğitim öğretim yöntemleriyle, ders kitaplarıyla ve misyonuyla devrinin eğitim öncüsü, başarılı fakir yetim ve öksüz çocukların eğitimini üstlenmesi nedeniyle de gönülleri kazanan, herkesin takdirini toplayan Darüşşafaka, yıldan yıla büyüyen ve gelişen bir kurum olmuştur.

KAYNAKLAR

Ayhan, H. Maviş, H.(1994), Dârüşşafaka. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 9, s.7-9

Bal, M. A. (2003), *Osmanlı'dan Cumhuriyete Meşhurların Okul Anıları*. İstanbul: Ark Kitapları.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi[BOA] (H. 1293/ M. 1876-1877). *Sadâret Mektûbî Kalemî Mühimme Kalemî (A.MKT. MHM)*. Belge No: 480/459. İstanbul.

BOA. (H. 1323/ M. 1905-1906). *Maârif Mektubî (MF. MKT)*. Belge No: 883/19; (H. 1325/ M. 1907-1908). Belge No: 991/66; 992/66 ; (H. 1320/ M. 1902-1903). Belge No: 667/8 ; (H. 1322/ M. 1904-1905) Belge No: 826/44. İstanbul.

BOA. (H. 1309/ M. 1891-1892). *Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzatı (Y. PRK. KOM)*, Belge No: 8/3 İstanbul

BOA. (H. 1307/ M. 1889-1890). *Dâhiliyye Mektubî (DH. MKT)*, Belge No: 1749/105; (H. 1311/ M.1893-1894) Belge No:149/30.; (H. 1306/M.1888-1889) Belge No:1604/74. İstanbul.

BOA, (H. 1310/M. 1892/1893), BEO (Bab-ı âli Evrak Odası). Belge No: 107/7997. İstanbul.

BOA. (H. 1314/ M. 1896-1897). *İrade Ticaret ve Nafia (İ. TNF)*. Belge No:5/H. 1314/Ra-04. İstanbul.

BOA. (H. 1316/M. 1898-1899) . *Yıldız Perakende Maarif (Y.PRK.MF)*. Belge No: 4/22. İstanbul

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel. F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.

Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Vezâifine Müşir Nizamname .(H. 1327), s. 1-11.

Dârü 'ş-Şafaka Türkiye'de İlk Halk Okulu. (1948). İstanbul

BİR EĞİTİMİN ÖNCÜSÜ: DARÜŞŞAFKA

Dârü 'ş-Şafaka. (H. 1327).

Düstûr (Mütemmim). (1872). *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Nizamnâmesi.*

Ergin, O. (1941). *Türkiye Maârif Tarihi,* İstanbul.

Maârif Nezareti. (H. 1323-1324/M. 1906 ve kısmen 1325-1326/ M. 1907). *Maârif Nezareti idaresinde bulunan mekâtibi ibtidâîye, rüşdiye, idâdîye, aliye ile mekâtibi husûsiyye ve ecnebiyenin ve dersaadette tahriri icra kılınan ve taşrada mevcut bulunan kütüphaneler.* İstanbul.

Maârif Salnameleri, H. 1316, 1317, 1318, 1319, 1321.

Tekeli, İ., İlkin, S.(1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü.* Türk Tarih Kurumu, Ankara

www.darussafaka.org (12.09.2011 tarihinde indirilmiştir).

www.loc.gov/pictures (09.03.2011 tarihinde indirilmiştir).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* (5. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık

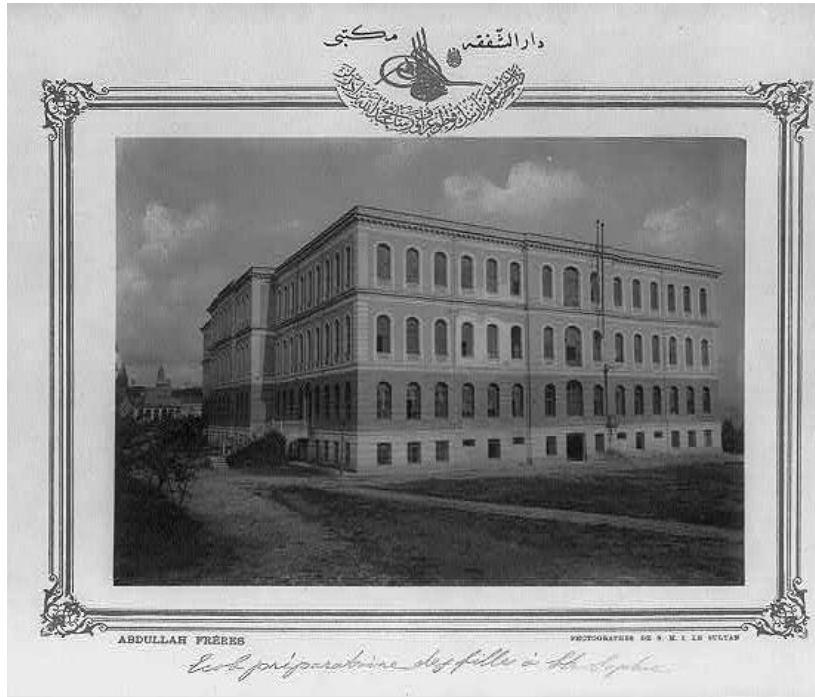
Resimler(www.loc.gov/pictures)

Resim 1: Darüşşafaka Öğrencileri

Resim 2: Darüştıfaka Öğretmen ve Öğrencileri

Resim 3: Darüştıfaka Binası